

Dr. Forgó Sándor

TÁVTANULÁS ÉS AZ ÚJ MÉDIUMOK

A *távoktatási szemlélet* a 90-es években jelent meg hazánkban.¹ A távoktatás-távtanulás során a szóbeliséget kiegészítve – a tanítás és a tanulás helyét és időpontját áthidalva – mindig is médiumok által támogatott képzési forma volt a tanulók és oktatóik között. (Gondoljunk I. Pitman levelezve történő módszerére, a papír alapú tananyagokra, a mozgássérültek telefonos oktatására Amerikában, a tömegkommunikációs médiumok – a rádió és a televízió – oktató műsorai, a videokazettás csomagküldős megoldásokra, valamint más telekommunikációs eszköz, pl. fax, telefon és egyéb kommunikációs formákra.

A távoktatás teljesen egyedi oktatási forma, lényegesen többet jelent a távolsági oktatásnál. A távoktatásban közös platform az a tény, hogy a távoktatási tananyagok egyfajta irányított didaktikus beszélgetésként foghatók fel. A didaktikus beszélgetés eredményesen valósítható meg a médiumok által. Így egy szakszerű, speciálisan fejlesztett tananyag révén – kellő motiválással és megfelelő aktivizálási módszerekkel – a tanuló hatékonyan sajátíthatja el a tananyagot. A programozott oktatás megjelenésével a médiumok oktatócsomagba szerveződve nem csak fontos kiegészítőivé váltak az önálló tanulásnak, hanem a tanulásirányítási funkciót is magukban hordozták.

Érdekességként említhető meg, hogy ebben az időszakban (90-es évek eleje-közepe) már jelen voltak a CD alapú tananyagok is, de még hagyományos oktatócsomagok², amelyek tulajdonképpen a *blended learning* előző változatának tekinthetők.

TOMPA így ír erről: „Az oktatócsomag fogalmával egy időben, a 70-es évek közepén került be a pedagógiai, oktatástechnológiai szóhasználatba [...]. Akkor azoknak az információhordozóknak az együttesét jelentette, amelyek fizikai megjelenésüket tekintve külön-külön fejlesztett elemként (diakép, film, videó, hangszalag, munkafüzet, modell, makett, terepasztal, tanulókísérleti berendezés stb.) integrálódtak az oktatócsomagba...”³ Valójában a távoktatás korábbi szakaszainak (papíralapú, és elektronikus adathordozókkal) támogatott oktatócsomagjai erősen kötődtek a Schramm-féle csoportosítás első három nemzedékéhez.

Az e-learninggel támogatott vegyes típusú oktatásban a tér- és időbeli korlátokat már digitális (off-line, on-line) technológia-technika révén valósítják meg (CD-ROM, DVD, internet), melyek a papíralapú tananyagok mellett kezdetben komplementer és napjainkban egyre inkább alternatív módon vannak jelen az elektronikus tanulásban.

BENEDEK András így ír erről: „Lényeges megközelítése az e-learning problematikának a technológiai háttér. [...] Magyarország nem marad ki a nemzetközi áramlatokból, ugyanakkor nem tekinthetjük a magyar gyakorlatot és elméletet olyan színvonalúnak, amely egy koherens e-learning stratégiában jelenik meg.”⁴

Az elektronikus tanulásnál, – mivel elsősorban az önálló tanulás lehetőségét adja – az önálló tanulás válik a legfontosabbá. Ebben az új rendszerben a tanár legfontosabb feladata az, hogy a tananyagot úgy tervezze meg, hogy az alkalmas legyen akár a tanórán kívüli autonóm elsajátításra is.

¹ Magyarországon a távoktatási szemlélet megteremtője KOVÁCS Ilma, akinek már a 70-es években olyan munkái jelentek meg, amelyek a távoktatásról alkotott nézeteimet a mai napig meghatározzák.

² TOMPA Klára alapján: „Különböző taneszközök (audio-vizuális, nyomtatott, elektronikus, multimédia stb.) rendszere, amely pontosan meghatározott tanulási célok elérését segíti, meghatározott tananyagot keresztül, strukturált tematika alapján, a teljesítményértékelés és önértékelés lehetőségeit is biztosítja.”

URL: <http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/O2.xml/oktatocsomag.html>

³ TOMPA Klára: Az elektronikus médiumok integráló lehetőségei.

URL: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=testveri-Tompa-mediumok>

⁴ BENEDEK András: *E-learning stratégiák*. In: Az eLearning szerepe a felnőttoktatásban és a képzésben (HARANGI L. – KELNER Gitta). Budapest, Magyar Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztály. 2003. p. 6-7.

Nem elég azonban az ismertszerzés lehetőségének a megteremtése, arról is gondoskodni kell, hogy a tanár személyre szabottan segítse, tutorálja a tanuló tevékenységét, irányítsa a tanulás folyamatát, a diákok visszajelzést kapjanak munkájukról, illetve ellenőrizni kell azt is, hogy megfelelő szinten sajátították-e el a tananyagot. A tanár és tanítványa közötti személyes kommunikációra az azonnali üzenetküldő szolgáltatások – és annak két legismertebb megvalósítása, az MSN és a Skype, valamint egyéb IP alapú telefonálási formák – nyújtanak lehetőséget.

A hazai e-learning tananyagfejlesztések kezdetben a nemzetközi tapasztalatokon alapulva trendeket és szabványokat átvéve projektek révén terjedtek, erős informatikai befolyással, majd ezt követően jelentek meg a (táv)oktatás-módszertani szakemberek is. Jó példa erre az eLearning Fórumok⁵ története, amelyből látható, hogy az e-learning aktivitás kezdetben a gazdasági szférából hogyan profilozódott az oktatás szereplői számára a különböző területeken – köz- és felsőoktatás, felnőttképzés.

Az e-learning módszerekkel eleinte a levelezőoktatást kívánták felváltani – kezdetben reguláris formában, azaz felülről szerveződve, egyfajta keretet adva a tananyagfeltöltésnek a kurzus vezetésnek és a közös kommunikációnak–, majd elkezdődött nappalis képzésbe történő diffúziója egyfajta komplementer (blended) megoldásként.

Ez alól kivétel volt az Eszterházy Károly Főiskola. Az elektronikus alapú nyitott képzés fejlesztési irányát a – 2002-ben MAB által akkreditált – e-learning (hálózati on-line) tanulás formájában indított informatikus könyvtáros szak jelentette.⁶ A képzés során a hallgatók LMS rendszerbe foglalt teljes körű (adminisztratív funkció, tananyag, tesztek, tanulási és tanulmányi útmutató és kommunikációs lehetőségek – fórum, email, kommunikációs és csoportmunka funkciók) elektronikus tanulási szolgáltatást kaptak. Az adott félévhez tartozó online elektronikus tananyagok (útmutatóval, önellenőrző és gyakorló tesztekkel), mellé kiegészítésként a nyomtatott verziót is megkapták.

Az internet megjelenése és szolgáltatásainak széleskörű terjedése – webes felületen (Web 1.0!) – nem csak a gazdaságra és kommunikációs formákra hatott, hanem a tanulás eszköztárának szélesítéséhez is elvezetett. Kezdetben a tanulási tartalmak szöveges, képi illusztrációkkal ellátott, multimédiás anyagok formájában, – amelyek nem öltöttek igazán interaktív formát, mivel a tanulók passzív befogadóként csupán az információ letöltőjeként vettek a rész a folyamatban – voltak elérhetők. A tanulásszervező programok (Learning Management System, LMS), – a tartalom közreadásán és az adminisztrációs lehetőségeken túl már olyan eszközt is tartalmaztak, amely a tanulási folyamatot keretek közé szervezve lehetőséget adtak a hallgatói aktivitás növelésére.

A webkettőn alapuló társas-közösségi szerveződési forma –, amely nyíltrendszerű szolgáltatásai révén lehetővé teszi és bátorítja a részvételt, nemcsak egyirányú befogadásra alkalmas olvasóvá, hanem íróvá szerkesztővé is téve bennünket – kialakulását követően a tanulási formákban is megjelent az e-learning2.0, a tanuló-központú webes környezet formája.

Ez a tanulási forma – a felhasználókat tudásfejlesztő közösségként értelmezve – olyan eszközökre támaszkodik, amely összekapcsolja a hálózati tartalmakat egyszerű webes felületen. Az „*e-learning kettő pont nullás*” típusú tanulás elméletét a konnektivizmus – a hálózatalapú tanulásfelfogás – írja le, mely a digitális korszak tanuláselméletének fogható fel.

Napjainkban a webkettes szolgáltatások – amelyekben tartalmat maguk a felhasználók alkotják meg, töltik fel osztják meg, vagy véleményezik – hatására meginduló társas közösségi megoldások az e-learningre is kihatottak. A digitalizáció, amely kezdetben a helyhez kötött (lokális) médiumokkal történő tartalomfeldolgozást és kommunikációt forradalmasította, napjainkra a hálózati kommunikációs formák merőben új részterületeit többek között –, a webkettőn alapuló társas-közösségi szervezések mintájára – a tanulóközpontú webes környezeteket (e-learning2.0) alakította ki.

⁵ A hazai eLearning szakmai legnagyobb éves seregszemléje. <http://elearning.sztaki.hu/archivum>

⁶ FORGÓ S. –KIS-TÓTH L. – HAUSER Z.: [Tanulás tér- és időkorlátok nélkül](#). Iskolakultúra, 2004/12. sz. p. 125.

Az e-learning2.0 tanuló-központú irregulárisan szerveződő tanulási forma, mely a tanuló autonómiáján és spontán tudáscserén alapulva, már nem hierarchikus, hanem sokirányú, decentralizált és sokcsatornás, a kollaboratív tanulásra ösztönözve kibontakoztatja a tanulói kreativitást.

Az új média fogalomköre

A hagyományos, elsősorban analóg technológián alapuló egyirányú tömegkommunikációs formákat követő digitális technológiák elterjedésével kialakult ÚJ MÉDIA-rendszer – melyben a kommunikáció kétirányúvá válik – révén alapvetően megváltozik a tudáshoz való hozzáférés, fogyasztás és felhasználás lehetősége. **Az új média**⁷ *"a digitális hálózati kommunikáció révén létrejövő médiatípus átfogó neve. Az új média fogalma magába foglalja a multimédia és interaktív média jellegű tartalmakat, az újszerű egyéni és közösségi cselekvési formákat egyaránt"*.

Nemcsak médiakonvergenciáról beszélünk, – mely a tömeg és telekommunikációs technológiák digitális egybefonódásán alapulva jött létre – hanem egyfajta média diverzifikációról mely a tömegkommunikációs médiumok funkcióinak kiteljesedését is jelenti. Például napjainkban – a hálózati kompetenciák birtokában, bárki szolgáltathat tartalmat [consumer (user) generated content].

Az Interaktív TeleVízió a televízió alapuló tanulás interaktív formájára elterjedt kifejezés, mely a számítógépes technológia és a digitális televíziózás adta lehetőségek révén interaktívává válik.

Külön kiemelendő a mobil (celluláris, handy) kommunikációs eszközök adta új pedagógia és módszertani lehetőségek, melyek már nemcsak a formális, hanem az informális és non-formális tanulás gazdagításához is hozzájárulnak. Napjainkban kiemelten fontos szerepet tölthetnek be ezek az – a minimális IKT kompetenciákat átugorván – eszközök azok körében „[...] akiket a társadalmi kirekesztés veszélye fenyeget, akiknek nem sikerült beilleszkedni az oktatási rendszerbe, és akik most sem vesznek részt a tradicionális oktatásban vagy képzésben, esetleg munkanélküliek, képességeiknek nem megfelelő munkakörben dolgoznak, vagy hajléktalanok.”⁸

A médiafogyasztás, tanulási tevékenység és információszerzés igénye kezdetben az oktatás és szórakozás határterületén kialakult edutainment (szórakoztatás), illetve és az infotainment (híradóztatás) kifejezésekkel volt jellemezhető. Napjainkban ez kiterjeszhető az oktatási célú tartalom elsősorban infokommunikációs eszközökkel történő elsajátítására (info-oktatás).

A médiumfajták keveredésének korszakát éljük tehát, amikor hétköznapivá válik, hogy az interneten hallgathatunk rádióműsort, vagy akár televíziózhatunk is – tehetjük ezt akár oly módon, hogy a közösen készítünk a tartalmat vagy megosztjuk az információinkat másokkal. A modern tömegkommunikációs eszközök ma már a közvetlen emberi kommunikáció, leglényegesebb csatornáit egyre tökéletesebben közvetítik a befogadók számára.

Ezeknek a médiumoknak az oktatással, a tanítás-tanulás kérdéseivel külön-külön is eredményes volt a kapcsolata. A különböző területek egymásra találásával (médiakonvergencia) és önálló elterjedésével (diverzifikáció) arra kell választ adni a neveléstudománynak és az andragógiának, hogy, hogyan szolgálhatják hatékonyan az oktató munkát.

Ezt a tevékenységet a magyar pedagógus társadalomnak a kutatókkal karöltve kell elvégezni, hiszen a mi érdekünk, hogy a jövőben több és differenciáltan alkalmazható médiarendszereket használhassunk az oktatás minden területén így a távoktatásban is.

⁷ SZAKADÁT István: *Új média, hálózati kommunikáció*. In: BME Média Oktató és Kutató Központjának honlapja, http://mokk.bme.hu/archive/szocjegyzet_newmedia).

⁸ BENEDEK András: *Mobiltanulás és az egész életen át megszerzhető tudás* In.: Világosság, 2007/9. p. 25.